

Irodalmi művek filmes adaptációja

Shakespeare: Rómeó és Júlia

A dráma, legyen az akár komédia, akár tragédia, a színpadon testesül meg igazán.

A konfliktusoknak, feszült helyzeteknek vagy a komikus jeleneteknek a hús-vér ember és az élő beszéd adja meg a hitelességét.

Állandó vita tárgya, hogy elválasztható-e a dráma (szöveg) és a színházi előadás egymástól, holott a színház (színjáték) önálló művészeti tevékenység. Valójában nem is az a kérdés, hogy elválasztható-e a két dolog, hanem hogy el kell-e választani, ill. mi a célja a drámaolvasásnak és a színpadi előadás megtekintésének. Nyilvánvaló, hogy az olvasott szöveg sokkal alaposabban vizsgálható az írói megoldások szempontjából. A szövegvizsgálat sok olyan apró részletre világíthat rá, amely az egyszeri látvány visszatekintő elemzésében észrevétlen marad. De a színházi élmény, az életre keltett szöveg varázsa ez esetben sokkal inkább a valóság illúzióját kelti, mint az olvasás. Az olvasás a dráma műfai, szerkezeti, poétikai, dramaturgiai összetevőinek feltárásában segíthet, a színpadi mű pedig elsősorban a katarzis-élmény, a mű üzenetének, esztétikai, etikai rendszerének komplex élményét ülteti a nézőbe. Természetesen mindkét befogadási módszerre szükség van, igaz azonban az is, hogy az egyik vagy másik élmény elmaradása ellenére is megérthető, értelmezhető és élményt adó a dráma.

A színházi előadások filmre vett változatai is nagyban segíthetik a darab esztétikai, etikai rendszerének megértését.

Ez esetben a videotechnika segítségével meg lehet állítani és újrajátszani azokat a jeleneteket, amelyek kapcsán a szöveg vagy a szituáció értelmezésébe foghatunk. A színházművészet kulisszatitkaiba talán a technika segítségével még könnyebb is betekinteni, mint az egyszeri látványra való visszaemlékezéssel.

Más a helyzet a különféle darabok alapján készült filmekkel. Ez esetben külön kell, ill. érdemes választani a színpadi mű szövegét, dramaturgiáját attól a megoldástól, amelyet a film rendezője alkalmaz. A filmnyelv, ill. filmes eszközök értelmezése és értékelése adott esetben részben vagy akár teljes egészében is elválasztható a feltételezett írói szándéktól. S bár a színpadi megjelenítés is önálló művészet, a film esetében ezt fokozottan kel figyelembe venni.

Shakespeare műveinek többsége az elmúlt évtizedekben rendszeresen alapanyagául szolgált a filmkészítőknek.

A leggyakrabban megfilmesített alkotás a Rómeó és Júlia feldolgozása.

Már a **1900-ban** elkészült a *Rómeó és Júlia*-film, természetesen még néma kivitelben, ami különösen érdekes lehetett, hiszen mégiscsak egy költőóriás darabjáról van szó, ahol aztán tényleg nem lényegtelen a csodálatos shakespeare-i nyelv.

Aztán jöttek a filmek sorban, majd **1912-ben** egy újabb kakukktojás: míg Európában nagyban készülődtek a nagyhatalmak a kontinens vérbe borításába, addig Amerikában elkészült az

Indian Romeo and Juliet c. film, amely már a címében is jelzi, hogy két ellenséges indián törzs fiataljaiban születtek újjá Shakespeare szerelmes hősei.

Aztán az USA-ban készült balettfilm is a tragédiából, majd **1961-ben** leforgatták **Leonard Bernstein** a Broadwayn már nagy sikert aratott **West Side Storyjának** filmváltozatát. A történet, Tony és Maria főszereplésével, New York-i helyszínen játszódik, mégpedig a Puerto Ricó-i kisebbség két bandájának rivalizálása jeleníti meg a Capulet-Montague párviadalt. William Shakespeare klasszikusát már igen sokan feldolgozták, de ha a Rómeó és Júlia filmes körökben felmerül, azonnal mindenki **Franco Zeffirelli** igazán csodálatos filmjére gondol. A mester alkotása filmen visszaadja azt, amit Shakespeare évszázadokkal ezelőtt papírra vetett.

William Shakespeare 1601-ben íródott művét Zeffirelli 1968-van vitte filmre. A film tökéletesen tartja az eredeti mű felosztását, ugyanúgy követik egymást az események, mint Shakespeare öt felvonásában. Megismerjük a két veronai család, a Capuletek és Montague-k közötti gyűlölködő viszonyt, és nemsokára Capuletek táncmulatságán találjuk magunkat, ahol első látásra egymásba szeret a házigazdák Júliája és Montague-ék Rómeója. Ezt követi a már több száz éve klasszikus erkélyjelenet, ahol szerelmet vallanak egymásnak. Titokban össze is házasodnak, ám jön a végzetes fordulat: Rómeó bosszúból leszúrja Tybaltot – Júlia unokatestvérét –, barátja, Mercutio gyilkosát, amiért száműzik a városból. Júliát közben apja házasságba kényszeríti Paris gróffal, ezért Júlia és bizalmasa, Lőrinc barát gonosz tervet eszel ki. Júlia iszik egy különleges főzetből, amitől két napig halottnak tetszik, s amint a hatás elmúlik, elszökhet kedvesével. A tervbe hiba csúszik, Rómeóhoz nem jut el az üzenet, s halottnak hitt kedveséhez rohan, hogy mellette vessen véget életének. Júlia ébredésekor szembesül a történetekkel, s követi kedvesét; szerelme törével szíven szúrja magát. A tragédia hatására a fájdalom megtisztítja a két családot. Örökre békét kötnek egymással.

A film megtartotta az eredeti szöveget, ami magyar nyelven annyit tesz, hogy mi is élvezhetjük **Mészöly Dezső** nagyszerű **fordítását**. Ha lehet mondani, a film „díszlete” rengeteget tesz hozzá a tragédiához, hiszen az **eredeti helyszínen, Veronában** játszódik. A dráma – mint műnem – kötöttségei miatt ugyanis Shakespeare nem térhetett ki ilyen részletekre. Nagyszerű **színészi alakítások** jellemzik a művet, ami főként Zeffirelli szereplőválogatását dicséri. Szándékosan fiatal színésznövendékeket kért fel a főszerepekre, ennek is köszönhető Shakespeare-nél megjelenített indulatosságuk, forró hevességük, tisztaságuk, ártatlanságuk. Mind Júlia, mind Rómeó, mind a leghálásabb szerep, Mercutio megformálása élményszámba megy. A rendező a fiatal gárdát néhány idősebb, ismertebb színésszel támogatta meg, ne feledkezzünk meg például a Tybalt szerepében emlékezeteset nyújtó Michael Yorkról. A film zenéjét az a **Nino Rota** szerezte, aki a Keresztapa vagy a Polip című klasszikusok zenéjével örökre beírta nevét a modern zenetörténetbe.

A báljelenet alatt hallható betétdal a nyolcvanas években, a film újbóli bemutatásakor hatalmas slágerré vált. A dal egyszerűen tényleg lélegzetelállító, szívfacsaró szerelmes ballada, akárcsak a film, mely olyannyira lenyűgözte a közönséget, hogy ezután jó pár évig nem nagyon volt érdemes korhű feldolgozást készíteni, Zeffirelli filmjével ugyanis nem lehetett versenyre kelni.

Talán ez volt az oka, hogy ezután sokáig csak tévéfilmek készültek. Az újabb érdekes feldolgozásra **1996-ig** kellett várni, amikor is **Baz Luhrmann** *Romeo + Juliet* című musicaljével nagy sikerrel újította meg a történetet. A veretes szavak ezúttal egy gengszterháború közepette nyertek új értelmet, ahol Júlia szerepét *Claire Danes*, Rómeót pedig a fiatal **Leonardo DiCaprio** játssza, akinek ez a film hozta meg az igazi áttörést. Bár DiCaprio már több sikeres filmet is maga mögött tudott, mégis Shakespeare kellett hozzá, hogy a fiatal, tehetséges színészből sztár legyen.

Verona Beach-en, a felhőkarcolók árnyékában már évek óta harcol egymással a két igen gazdag család: a Capuletek és a Monteaguk. Sarjaik felturbózott autókkal és csőre töltött pisztollyal járják a várost, ha nem éppen a strandon süttetik a hasukat és a lányokat hajkurásszák. Az ellenségeskedésnek és az ebből adódó zűrzavarnak még a város rendőrbírája sem tud véget vetni, így szigorú ítélettel sújtja azokat, akik a törvények ellen szegülnek. A két család gyermekei, Júlia és Rómeó azonban a Capuletek partiján, tűzijáték és discofény alatt egymásba szeretnek, és örök hűséget fogadnak egymásnak...

Modern környezet, eltérő stílusok és félelmetesen jó zene. Ez az, amivel *Baz Luhrmann* átváltoztatta és a mai pörgő társadalom igényeihez igazította Rómeó és Júlia örök drámáját. Mindezt olyan – a film készültékor még – kevésbé ismert, fiatal színészekkel oldotta meg, akik tökéletesen illenek szerepükbe, és igazi élettél és érzelmekkel töltik meg a modern, csillogó-villogó környezetet. Mindez a rendező keze alatt olyan tökéletesen összeillik *Shakespeare* eredeti szövegével, hogy egy idő után már nem is érezzük furcsának a szereplők monológjait, zavarónak pedig még véletlenül sem.

A film képi világa, a szinte mindent belepő neonfénnel, a tetoválásokkal és a túlfűtött egyházi jelképekkel hasonlít a mindennapokhoz, de mégis van benne valami idegen, valami furcsa, és ez olyan hangulattal látja el a filmet, ami talán kicsit közelít *Shakespeare* világához. Az ember számára ismerős, de nem érzi magáénak, és éppen ettől kíváncsi rá, és nézi csodálattal. A hawaii ingben „nyomuló” igazán színes Montague srácok azonnal rokonszenvesek a tiszta feketében érkező Capuletekkel szemben, akikről szinte süt a rosszindulat. Ez a fajta stílusbeli eltérés megadja azt az ellentétet, ami a középkorban a két család között fennállhatott. A „felnőtt” szereplők igazából a háttérbe szorulnak, ez a film a fiatalokról, és a fiataloknak szól. Eközben pedig *Luhrmann* olyan tökéletesen ülteti át a régi értékeket mai formába, hogy közben az eredeti művön egy csorba sem esik.

A film gyönyörű képekkel dolgozik, mai életérzést sugároz, egy kicsit provokatív, ultramodern, XX. század végi zenével, de mégis átdolgozásával együtt végig megőrzi a dráma szellemiségét. A modern adaptáció fiatalok millióit csalta be a mozikba, s az egyre kevesebbet olvasó új generáció örökre megjegyezte mind a készítőket, mind pedig *Shakespeare* nevét.

Két év múlva, **1998**-ban újabb produkció született, ami mind a mai napig kérdés, hogy valóban feldolgozás-e. A **Szerelmes Shakespeare John Madden** rendezésében olyan lendületet vett, hogy több Oscar-díj átvételéig is eljutott.

A Szerelmes Shakespeare egy elképzelt történet arról, hogy miként is születhetett az akkor még fiatal drámaíró zseni halhatatlan darabja a szerelemről. A film szerint ehhez több dolog is kellett. Egyrészt minden szerző műzsájának hathatós segítsége, a határidő és a pénzsűke. Ezeknek a dolgoknak a segítségével lesz a film elején felvetett Rómeó és Ethel, a kalóz lányának történetéből az a csoda, amit ma a világ a két veronai nemes történeteként ismer. Tom Stoppard bravúrosan és igen nagy finomsággal csepegteti bele az eredeti shakespeare-i nyelvet a fikatív életrajzi történetbe, így a darabot igen jól ismerőknek igazi csemege a film, hiszen az akár hétköznapi párbeszédbe is gyakran belekerülnek eredeti dialógusok a darabból, nagyszerűen bemutatva, hogyan formálódik a történet. Szintén remek és korhű is egyben Gwyneth Paltrow szerepeltetése Júliaként, aki kénytelen férfinak maszkírozni magát, hogy eljátszhassa a női szerepét, lévén az akkori angol színház nem engedélyezte nők fellépését a színpadon. A filmben életre kel az akkori London, a Globe Színház, valamint a szenvedélyes Shakespeare és sikereinek színhelye.